

Голові спеціалізованої вченої ради
ДЗВО «Університет менеджменту освіти»,
(вулиця Січових Стрільців, 52А, м. Київ, 04053)
доктору психологічних наук, професору
Валентині Візіторівні БАЛАХТАР

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора психологічних наук, старшого наукового
співробітника, завідувача відділу психології праці Інституту педагогічної
освіти і освіти дорослих імені Івана Зязюна НАПН України**

Олени Михайлівни ІГНАТОВИЧ

**на дисертаційне дослідження ЛОЗОВОЇ Оксани Володимирівни
«Психологічні особливості розвитку особистісної готовності вчителів
закладів загальної середньої освіти до впровадження STEM-освіти»,
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 053 Психологія**

Актуальність обраної проблематики виконаної роботи. Обрана тематика дисертаційного дослідження має особливу актуальність та значущість як для сучасної української системи освіти, так і для розвитку педагогічної психології. Передусім, у зв'язку з глобальними змінами в економіці, технологіях і суспільних потребах, освіта все більше орієнтується на формування в учнів компетентностей XXI століття – критичного мислення, дослідницьких навичок, здатності вирішувати комплексні проблеми, творчого й інженерного підходу тощо. Саме STEM-освіта стає ключовим механізмом реалізації таких завдань, об'єднуючи наукові, технологічні, інженерні та математичні компоненти.

Водночас впровадження STEM-освіти у закладах загальної середньої освіти в Україні останніми роками набуває системного характеру: відповідні методики, проєктні практики, інтегровані курси та інноваційні форми навчання дедалі частіше висвітлюються в освітніх програмах, методичних рекомендаціях і реформаторських ініціативах. Це означає, що перехід до STEM-освіти поступово стає державною і суспільною потребою. У зв'язку з цим системна та тривала

підготовка педагогічних працівників, формування їхньої особистісної готовності, необхідних компетентностей, мотиваційних і ціннісних орієнтирів, а також адаптації до інноваційних змін у професійній діяльності набуває пріоритетного значення.

Разом з тим, на теперішній час, спостерігається нестача наукових досліджень, які б комплексно аналізували психологічні особливості й механізми формування готовності вчителів до впровадження STEM-освіти. Таким чином, виконана Лозовою О.В. дисертаційна робота заповнює важливу наукову прогалину, ефективно поєднуючи психологічний підхід із завданнями освітньої реформи, і має значний потенціал для практичного застосування. Відтак, обрана проблематика є своєчасною, інноваційною, суспільно значущою і науково обґрунтованою.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків, сформульованих у дисертації. Наукові положення, результати та висновки дисертаційного дослідження Оксани Володимирівни Лозової відзначаються належним ступенем обґрунтованості, логічною послідовністю та доказовістю. Вони базуються на ґрунтовному теоретико-методологічному аналізі вітчизняних і зарубіжних психологічних підходів, сучасних концепцій професійного розвитку педагогів, психологічної готовності до педагогічної діяльності з урахуванням специфіки STEM-освіти. Дисертантка коректно використовує системний, компетентнісний, особистісний, суб'єктно-діяльнісний і креативний підходи та демонструє вміння інтегрувати їх у власну теоретичну модель особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти.

Обґрунтованість висновків підтверджується масштабною та якісно організованою емпіричною базою. Вибірка з 962 учителів забезпечує репрезентативність результатів і дозволяє здійснювати валідні статистичні зіставлення. У дослідженні застосовано широкий комплекс стандартизованих психодіагностичних методик, які відрізняються високими психометричними характеристиками та широко використовуються у сучасних психологічних дослідженнях. Це посилює достовірність отриманих емпіричних даних.

Статистична обробка результатів виконана з використанням комплексу відповідних методів, що забезпечило коректну інтерпретацію отриманих емпіричних даних, надійний порівняльний аналіз різних груп учителів і оцінку динаміки змін. Особлива увага приділена встановленню кореляційних зв'язків між компонентами особистісної готовності, що дозволило глибоко розкрити структурні особливості досліджуваного феномену.

Висновки дисертації логічні й обґрунтовані, вони випливають із поставлених завдань і отриманих результатів та є змістовними, узгодженими між собою і підкріплені теоретичними положеннями та емпіричними даними. Особливо слід відзначити обґрунтованість виділення чотирьох складових особистісної готовності (ціннісно-мотиваційної, когнітивно-рефлексивної, емоційно-вольової, операційно-креативної). Позитивною є й та обставина, що дисертантка не лише описує рівні сформованості зазначених компонентів, а й демонструє їхні взаємозв'язки. Це свідчить про глибину аналізу й комплексний характер дослідження.

Загалом ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків можна оцінити як високий: вони є достовірними, логічно вивіреними, належно аргументованими та отримані на основі методологічно коректної, статистично підтвердженої емпіричної роботи.

Оцінка змісту дисертації та її завершеності у цілому. Дисертаційне дослідження Оксани Володимирівни Лозової є цілісною, концептуально виваженою та завершеною науковою працею, що відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 «Психологія». Зміст роботи відзначається логічною структурою, методологічною коректністю та послідовним розкриттям поставленої наукової проблематики.

У першому розділі авторка здійснює ґрунтовний огляд теоретичних підходів до розуміння професійної педагогічної діяльності щодо впровадження STEM-освіти, доповнений психолого-педагогічним аналізом змісту STEM-освіти як методологічно необхідним елементом, що дає змогу глибше осмислити трансформацію цілей, методів і результатів освітнього процесу та визначити нові вимоги до професійної діяльності педагога. Окрему увагу приділено аналізу

феномену готовності до діяльності як багатовимірного психологічного утворення та підґрунтя успішної професійної реалізації в умовах STEM-освіти. Аналіз літератури є системним, репрезентативним і подає широке бачення як класичних, так і сучасних наукових підходів. Теоретичний матеріал осмислено на високому рівні, що дозволило авторці запропонувати власну теоретичну модель особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти.

Другий розділ демонструє детальний опис методології та процедури емпіричного дослідження, спрямованого на діагностику та аналіз психологічних особливостей розвитку особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти. Комплекс використаних методик адекватний предмету дослідження та дає можливість всебічно оцінити різні компоненти особистісної готовності. Репрезентативність вибірки (962 респонденти) забезпечує надійність і валідність емпіричних висновків. Основний зміст розділу присвячений глибокому якісному та кількісному аналізу емпіричних даних, включаючи встановлення рівнів сформованості усіх компонентів особистісної готовності, а також виявлення структурних та кореляційних зв'язків між ними. Таким чином, другий розділ є емпіричним фундаментом дисертації, який забезпечує надійність і валідність усіх теоретичних положень та практичних висновків роботи.

У третьому розділі авторка чітко розкриває мету, завдання та принципи формувального експерименту, спрямованого на розвиток особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти. Вагоме місце посідає розроблення та опис психологічної програми розвитку цієї готовності, що демонструє глибоке розуміння характеристик готовності та взаємозв'язків між її компонентами. Здійснений формувальний експеримент демонструє позитивні зміни, що підтверджують ефективність розробленої дисертанткою психологічної програми.

Зміст дисертації є концептуально завершеним, внутрішньо узгодженим і достатньо глибоким. Висновки дисертаційного дослідження є переконливими, логічними та відображають усі її ключові положення. У цілому дисертаційна робота є науково, методологічно й емпірично завершеною, виконаною на високому професійному рівні й повністю відповідає вимогам до дисертаційних досліджень відповідної спеціальності.

Наукова новизна та достовірність наукових положень, обґрунтованих за результатами дослідження. Наукова новизна дисертаційного дослідження Лозової О.В. полягає у поглибленні теоретико-методологічних засад проблеми розвитку особистісної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до впровадження STEM-освіти. Уперше концептуалізовано структуру особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти, розроблено та теоретично обґрунтовано модель особистісної готовності. Запропоновано та апробовано психологічну програму розвитку особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти, що містить комплекс методів та практичних технік, адаптованих до викликів і потреб педагогічної діяльності в межах STEM-освіти.

Достовірність і надійність наукових положень забезпечується методологічною обґрунтованістю дослідження, репрезентативністю вибірки, застосуванням валідних психодіагностичних методик, використанням коректних статистичних процедур, а також відповідністю отриманих результатів теоретичним положенням та логіці побудови дослідження. Конвергентність різних методів аналізу, а також повторюваність закономірностей, виявлених у даних, підтверджує наукову надійність отриманих висновків.

У роботі простежується єдність мети, завдань, методів та отриманих результатів. Дисертація містить як вагомий теоретичний внесок у психологію педагогічної діяльності та професійного розвитку вчителя, так і практичну цінність для системи підготовки й підвищення кваліфікації педагогічних працівників у контексті STEM-освіти.

Значення отриманих результатів дослідження для науки і практики. Результати дисертаційного дослідження Лозової О.В. мають вагомий теоретичний та практичний значення для сучасної психологічної науки та системи професійної підготовки педагогічних працівників щодо реалізації STEM-освіти.

Отримані результати поглиблюють сучасне уявлення про психологічні засади професійної діяльності вчителів щодо впровадження STEM-освіти. Запропонована авторкою теоретична модель особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти розширює наукові уявлення про структуру та механізми функціонування цього психологічного феномену. Розроблена модель

дозволяє розглядати готовність як цілісну систему, детерміновану як особистісними властивостями, так і професійними вимогами інноваційної освітньої діяльності.

Отримані результати мають значний прикладний потенціал як для системи загальної середньої освіти так і для інституційного професійного розвитку педагогічних працівників. Розроблена й апробована психологічна програма розвитку особистісної готовності до впровадження STEM-освіти може бути використана у тренінговій роботі з педагогами, в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у діяльності центрів професійного розвитку тощо.

Запропонований діагностичний комплекс, що включає валідні методики, може бути використаний для моніторингу стану особистісної готовності вчителів, оцінювання динаміки її розвитку, виявлення потреб у психологічній підтримці. Результати дослідження можуть бути інтегровані у зміст освітніх програм, тренінгів та методичних рекомендацій, спрямованих на формування особистісних та професійних компетентностей STEM-вчителів. Крім того, виявлені тенденції та закономірності розвитку особистісної готовності освітян сприяють удосконаленню психолого-педагогічного супроводу впровадження STEM-освіти.

Таким чином, результати проведеного дослідження мають значну наукову і прикладну цінність, збагачуючи теоретичні засади психології педагогічної діяльності та, водночас, створюють дієві інструменти для розвитку компетентностей учителів, необхідних для успішної реалізації STEM-освіти.

Повнота висвітлення основних наукових результатів у публікаціях. Основні положення та результати дисертаційного дослідження Лозової О.В. широко і всебічно висвітлено в опублікованих наукових працях. Авторкою підготовлено 6 статей у фахових виданнях, 1 розділ колективної монографії, 30 публікацій у наукових збірниках та матеріалах науково-практичних конференцій, серед яких 19 одноосібних та 11 у співавторстві, а також 3 освітні програми, розроблені на основі теоретичних і емпіричних результатів дослідження.

Публікації повністю відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України щодо апробації результатів дисертаційних робіт, охоплюють ключові теоретичні положення, методологічні засади, емпіричні дані та практичні напрацювання дослідження. Представлений обсяг і рівень апробації свідчать про систематичність, послідовність і завершеність роботи, а також підтверджують належне оприлюднення та фахове обговорення її основних результатів у науковій спільноті.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертаційне дослідження виконано з дотриманням принципів академічної доброчесності. У роботі не виявлено фактів плагіату, фальсифікації чи фабрикації даних, несанкціонованого використання інтелектуальної власності, а також порушень авторських чи суміжних прав. Усі теоретичні положення, емпіричні дані та результати аналізу подано коректно, з посиланням на відповідні джерела та з дотриманням вимог до наукових цитувань.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. За загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження О.В. Лозової слід висловити зауваження й побажання до окремих положень дисертації.

1. Вважаємо необхідним більш детально обґрунтувати вибір саме 4-компонентної структури моделі особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти та взаємодію її складових в процесі розвитку особистісної готовності педагогів.

2. З огляду на значний обсяг вибірки варто було б виокремити і представити більш наочно ключові відмінності у рівнях особистісної готовності вчителів, що впроваджують STEM, порівняно з тими, хто не має такого досвіду задля легшої інтерпретації результатів та посилення доказовості сформульованих висновків.

3. Для підсилення практичної ефективності програми та забезпечення сталості позитивних змін у психологічному стані педагогів, доцільно було б розширити програму розвитку особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти за рахунок блоку, присвяченого тренуванню навичок саморегуляції, усвідомлення емоцій та технік подолання стресу.

4. Визнаючи ефективність розробленої психологічної програми розвитку особистісної готовності вчителів до впровадження STEM-освіти, актуальним вбачається подальше уточнення психологічних умов і чинників збереження та підтримки сформованої готовності у віддаленій часовій перспективі.

Зазначені зауваження та побажання не знижують загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження Лозової О.В., а окреслюють перспективні напрями для подальшого розвитку наукової проблематики та практичного вдосконалення запропонованих підходів.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження Лозової Оксани Володимирівни на тему «Психологічні особливості розвитку особистісної готовності вчителів закладів загальної середньої освіти до впровадження STEM-освіти» виконано на належному науковому рівні, за змістом та рівнем відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44. Робота є цілісним, самостійним дослідженням, що характеризується науковою новизною, теоретичним та практичним значенням, а її авторка, Лозова Оксана Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 053 Психологія у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки.

Офіційний опонент

доктор психологічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу психології праці
Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих імені Івана Зязюна
НАПН України

Олена ІГНАТОВИЧ